

Študentská vedecká aktivita

Budúce perspektívy vývoja zaostalých regiónov Slovenska

Bc. Zuzana Sojaková

Sekcia: Verejná ekonomika a regionálny rozvoj

Konzultant: Ing. Stanislav Kološta, PhD.

Banská Bystrica

2014

OBSAH

Úvod.....	3
1. Regionálny rozvoj a región - východiská	4
2. Komparácia regiónov na úrovni NUTS III	7
2.1 Komparácia regiónov Slovenska na úrovni NUTS III	9
3. Budúcnosť zaostalých regiónov Slovenska na úrovni NUTS III.....	15
Záver.....	21
Použitá literatúra.....	22

Úvod

V práci sa budeme zaoberať regiónmi na úrovni NUTS III. Definujeme si základné východiská pre analýzu jednotlivých regiónov a uvedieme základnú klasifikáciu, podľa ktorej budeme jednotlivé regióny členiť.

Regióny budeme porovnávať na základe ukazovateľa HDP regiónov Európskej únie, kde sa však zameriame na územie Slovenska a poukážeme na zaostalé regióny a ich budúcnosť v rámci využitia ich vnútorného potenciálu. Porovnáme dané regióny z makroekonomického, sociálneho a demografického hľadiska, čím poukážeme na vývoj týchto regiónov za posledné obdobie, kde uvidíme či aj kríza dokázala ovplyvniť dané sledované ukazovatele.

Na záver jednotlivým periférnym regiónom vytýčime ich potenciál a možnosti dosiahnutia zvýšenia rozvoja zlepšenia životných podmienok v regióne. Zameriame sa na Banskobystrický región, kde sa prostredníctvom štatistických dát pokúsime načrtnúť projekt, na základe ktorého by sa mohol región rozvíjať.

1. Regionálny rozvoj a región - východiská

Pod rozvojom v najširšom zmysle slova chápeme „rozšírenie ekonomického systému pri zmenených a progresívnych parametroch rastových faktorov. To znamená, že rozvoj zahŕňa v sebe aj inovácie, ktoré spôsobujú kvalitatívne zmeny ekonomického systému, ktorý má v sebe zabudovaný mechanizmus nepretržite vytvárať zmeny a prispôbovať sa inovačným zmenám.“ (Hamalová, Tvrdoň, Žárska, 1997, s. 32)

Regionálny rozvoj nie je možné úplne presne definovať, existuje však mnoho vymedzení, ktoré charakterizujú tento pojem. Hovoríme o postupnom zlepšovaní životnej úrovne a kvality života tak, aby bol vytvorený životaschopný a produktívny región.

Je dôležité spomenúť, že pojmy regionálny rozvoj a rast nie je možné považovať za totožné pojmy, pretože súčasťou regionálneho rozvoja je ekonomický rast a taktiež mimoekonomické aspekty. „Všeobecne je ekonomický rast spojený so zmenami kvantitatívnych charakteristík, napr. s úrovňou príjmov obyvateľstva, zamestnanosťou, infláciou, občianskou a infraštruktúrnou vybavenosťou. Rozvoj je skôr spojený s kvalitatívnymi charakteristikami, napr. so zvyšovaním kvalifikácie pracovných síl, so zlepšovaním vybavenosti, zlepšovaním kvality života.“ (Stejskal, 2009, s. 22). Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja definuje regionálny rozvoj ako súbor sociálnych, hospodárskych, kultúrnych a environmentálnych procesov a vzťahov, ktoré prebiehajú v regióne a ktoré prispievajú k zvyšovaniu jeho konkurencieschopnosti, trvalému hospodárskemu rozvoju, sociálnemu rozvoju a územnému rozvoju a k vyrovňovaniu hospodárskych rozdielov a sociálnych rozdielov. Spolu s regionálnym rozvojom súvisí aj pojem trvalo udržateľný rozvoj, ktorý zákon č. 17/1992 Zb. zákon o životnom prostredí definuje ako rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojiť ich základné životné potreby a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov.

Región charakterizujeme ako ohraničené územie, ktoré je ovplyvnené využitím daného regiónu. Predstavuje tiež základnú jednotku, na ktorú je možné členiť priestor. Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja definuje región ako územný celok, ktorý je vymedzený podľa klasifikácie štatistických územných jednotiek. Činnosti, ktoré sa v regióne uskutočňujú, sú realizované s cieľom uspokojovania potrieb subjektov, ktoré v území pôsobia.

„Región môžeme definovať ako geograficky ohraničené územie, ktoré disponuje súborom kvalitatívnych a kvantitatívnych podmienok na sformovanie diverzifikovaného územno-

hospodárskeho a sociálneho systému, v ktorom je vysoká intenzita ekonomických a sociálnych vnútorných väzieb rozvíja optimálne väzby s inými územiami a je schopné reprodukovať rastové potreby prevažne z vlastných zdrojov.“ (Buček, 1992)

Pri klasifikácii regiónov nevychádzame z jednotného všeobecného charakteru, stretávame sa s rôznymi pohľadmi na klasifikáciu regiónov, avšak každý tento pohľad je oprávnený, my však využijeme klasifikáciu na prirodzené regióny a administratívne.

My sa budeme zaoberať klasifikáciou regiónov na prirodzené a administratívne, pretože v praktickej časti budeme vychádzať práve z tohto členenia. „Prirodzené regióny sa vytvárali na základe prirodzených, dlhodobo utváraných vzťahov v súlade s postupne sa vytvárajúcou regionálnou identifikáciou obyvateľstva.“ (Výrostová, 2010, s.129). Medzi základné aspekty, ktoré vplývajú na rozvoj regiónu, patria história, kultúra, životná úroveň, socio-demografický vývoj a iné. Najväčší význam má pre nás najmä členenie na administratívne regióny.

Ako základ pre vymedzenie plánovacích regiónov bola vytvorená klasifikácia pod názvom Nomenklatúra územných štatistických jednotiek pod skratkou NUTS. Túto klasifikáciu zaviedol Štatistický úrad Európskej komisie (Eurostat) v spolupráci s národnými inštitútmi pre štatistiku a v prípade Slovenska Štatistickým úradom Slovenskej republiky. NUTS je rozdelený do piatich kategórií na územno, štatisticko, teritoriálne regióny. Dôvodom tejto kategorizácie bolo vytváranie regionálnej štatistiky pre tvorbu sociálno-ekonomických analýz teritoriálnych jednotiek rôznej úrovne.

Klasifikácia NUTS v podmienkach SR platná pre rok 2014:

- NUTS I – Slovenská republika
- NUTS II – 4 Bratislavský kraj, Západné Slovensko, Stredné Slovensko Východné Slovensko
- NUTS III – 8 VÚC Bratislavský kraj, Trnavský kraj, Trenčiansky kraj, Nitriansky kraj, Žilinský kraj Banskobystrický kraj, Prešovský kraj a Košický kraj
- NUTS IV – 79 okresov
- NUTS V – 2926 obcí

Tabuľka 1 Odporúčania EU pre NUTS, priemerná veľkosť

Úroveň	Minimum	Maximum
NUTS 1	3 000 000	7 000 000
NUTS 2	800 000	3 000 000
NUTS 3	150 000	800 000

Prameň: spracované na základe Nariadenia č. 1059/2003

NUTS má exaktne stanovené ohraničenie a taktiež kvantifikovanú veľkosť. Taktiež nemení inštitucionalizované hranice štátu a rešpektuje stav územno-správneho usporiadania. Eurostat taktiež určuje minimálny a maximálny počet obyvateľov v danej jednotke NUTS ako môžeme vidieť v Tabuľke č. 1.

V ďalšej tabuľke máme uvedený počet jednotlivých regiónov v rámci členských štátov Európskej únie, kde najvariabilnejší bude zrejme región NUTS III.

Počet regiónov NUTS 1 až NUTS 3 v 27 členských štátoch EÚ

Región NUTS	Počet
NUTS I	95
NUTS II	269
NUTS III	1291

Prameň: Vlastné spracovanie podľa portálu EUROSTAT

Každý región, ktorý je na úrovni NUTS III a má HDP na obyvateľa nižší ako 75% priemeru Európskej únie, budeme považovať za zaostalý región. Preto bolo súčasťou cieľov regionálnej politiky v programovom období 2007 až 2013, aby sa dané rozdiely znižovali prostredníctvom inovácií, budovaní infraštruktúry, podporovaním ľudských zdrojov, administratívnej kapacity, dostupnosti a predchádzaním rizík v rámci životného prostredia.

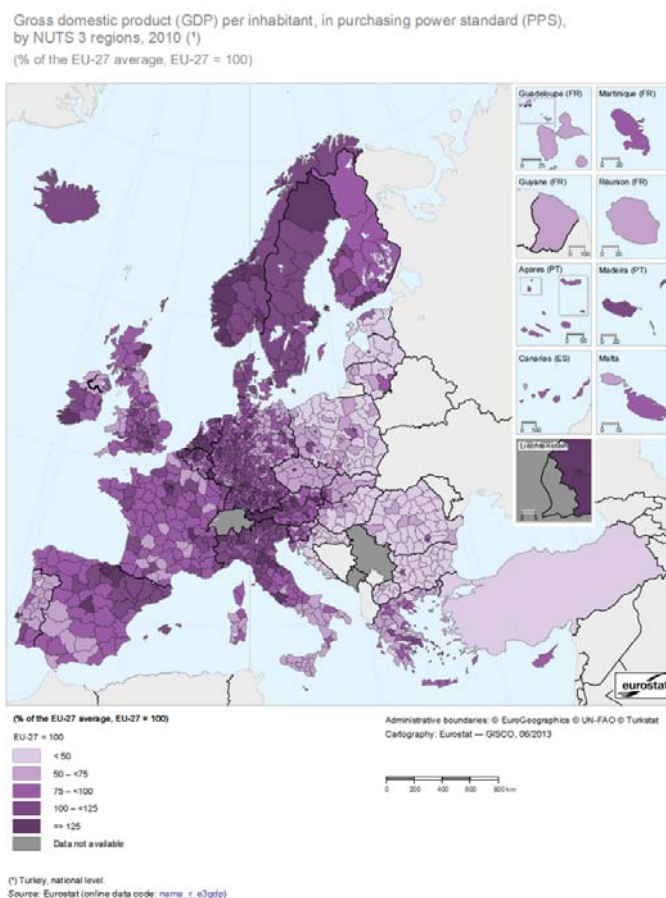
Na stanovenie sociálno-ekonomického rozvoja je potrebné využiť niekoľko ukazovateľov, kde je potrebné dané indikátory zlúčiť do skupín, ktoré budú obsahovať určité homogénne znaky.

Každý región je však jedinečný a preto môžeme povedať, že disponujú rôznymi endogénnymi a exogénnymi faktormi, ktoré ho či už priamo alebo nepriamo ovplyvňujú a podnecujú jeho rozvoj alebo ho spomaľujú, na základe čoho sa jednotlivé regióny nevyvíjajú rovnakým tempom a existujú medzi nimi veľké rozdiely.

2. Komparácia regiónov na úrovni NUTS III

V druhej časti práce sa budeme venovať porovnávaniu jednotlivých regiónov Slovenska a Európskej únie na úrovni NUTS III. Vytýčime si, ktoré samosprávne kraje v rámci Slovenska patria do úrovne NUTS III a zároveň ktoré z nich sú zaostalými regiónmi. Na základe štatistík Slovenska, či už sú to sociálne, demografické alebo makroekonomické, si poukážeme rozdiely medzi jednotlivými regiónmi. Najčastejším ukazovateľom na posudzovanie, analýzu a hodnotenie celkového vývoja regionálnych rozdielov je hrubý domáci produkt (HDP), pretože disponuje vysokou vypovedacou schopnosťou a súčasne patrí medzi kľúčové kritériá, pri možnosti využívania čerpania štrukturálnej pomoci od Európskej únie. Avšak aj keď HDP je ukazovateľom, ktorý má regionálny charakter, aj vo vnútri jednotlivých vyšších územných celkov existujú rôzne disparity a rôzne tendencie vývoja a preto by regióny mali venovať zvýšenú pozornosť rozdielom, ktoré sú lokálne, alebo inak povedané na tie aspekty, ktoré ovplyvňujú región z vnútra územia tzv. vnútorný potenciál.

Obrázok č. 1 HDP na obyvateľa regiónoch na úrovni NUTS III – percentuálny podiel priemeru EÚ

Prameň: www.epp.eurostat.ec.europa.eu

Hlavným kritériom ako zistíme, či daný región patrí medzi zaostalé regióny, je kritérium prepočtu HDP na jedného obyvateľa, kedy musí byť nižší ako 75 % HDP prepočítaného na obyvateľa priemeru Európskej únie.

Na úvod si priblížime stav krajín Európskej únie na úrovni NUTS III z pohľadu HDP, keďže je považovaný za najdôležitejší ukazovateľ. Dané údaje sme získali za rok 2010 zo stránky EUROSTATU (www.epp.eurostat.ec.europa.eu).

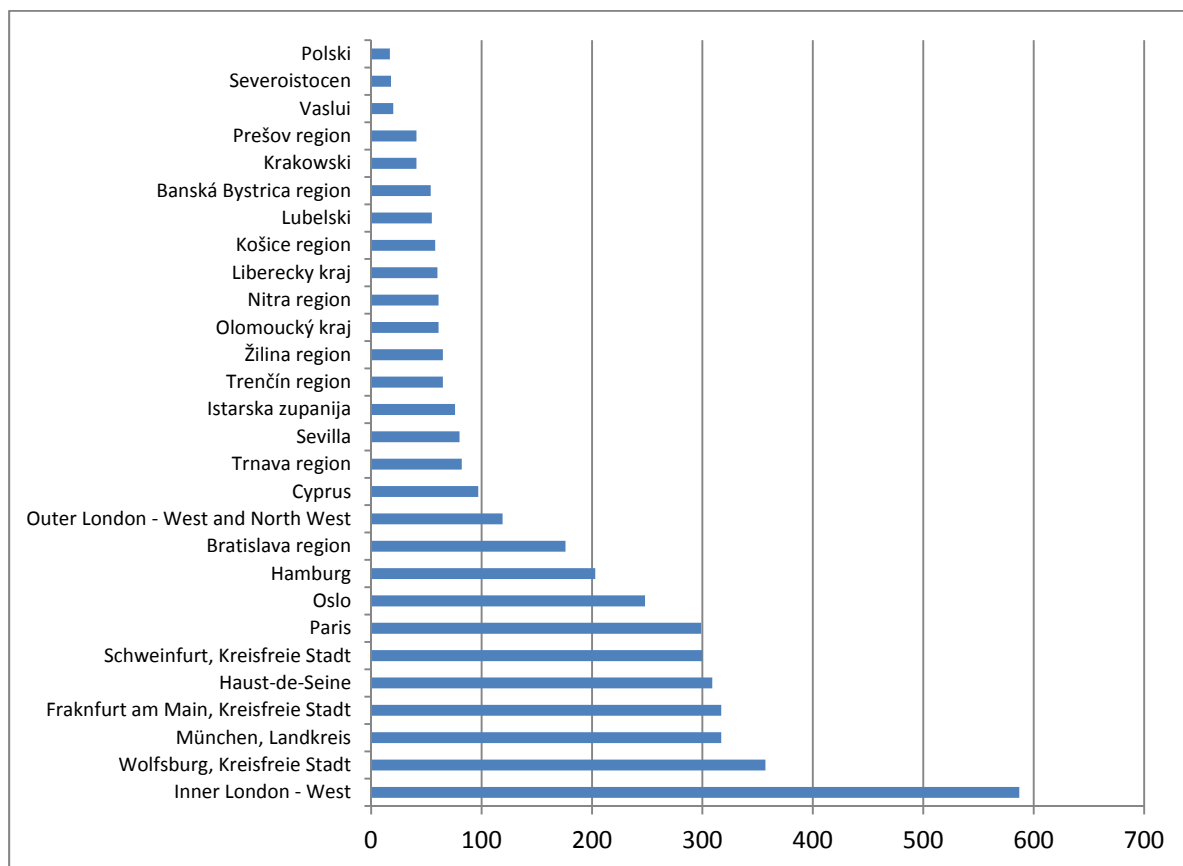
V regiónoch na úrovni NUTS 3 sa HDP na obyvateľa podľa grafu č. 1 v EÚ pohyboval v roku 2010 od 5 000 PPS (20 % priemeru EÚ-27) v regióne Vaslui v Rumunsku do 143 800 PPS (587 %) v regióne hlavného mesta Inner London-West v Spojenom kráľovstve; pomer medzi krajnými hodnotami distribúcie bol 28,8 : 1. Spolu s regiónom Inner London-West zaznamenalo HDP na obyvateľa, ktorý bol aspoň trikrát vyšší než priemer EÚ-27, päť ďalších regiónov na úrovni NUTS 3, štyri sa nachádzali v Nemecku a jeden vo Francúzsku: Wolfsburg, Kreisfreie Stadt; München, Landkreis; Frankfurt am Main, Kreisfreie Stadt a Schweinfurt, Kreisfreie Stadt v Nemecku; a Hauts-de-Seine vo Francúzsku. V ďalších 23 regiónoch na úrovni NUTS 3 predstavoval HDP na obyvateľa aspoň dvojnásobok priemeru EÚ-27; tieto regióny sa nachádzali najmä v Nemecku (18 regiónov), dva v Holandsku a po jednom v Belgicku, Francúzsku a Luxembursku. Na opačnom konci škály s HDP na obyvateľa nižším ako 30 % priemeru EÚ-27 bolo 27 regiónov, z toho 17 sa nachádzalo v Bulharsku, osem v Rumunsku a po jednom v Lotyšsku a Maďarsku.

Spomedzi regiónov na úrovni 3 v Nórsku zaznamenal región hlavného mesta Oslo HDP na obyvateľa zodpovedajúci 248 % priemeru EÚ-27 a ani v jednom z ostatných nórskejších regiónov nebol priemerný HDP na obyvateľa nižší ako priemer EÚ-27. Spomedzi regiónov na úrovni 3 v Chorvátsku a bývalej Juhoslovanskej republike Macedónsko sa HDP na obyvateľa pohyboval od menej ako 20 % priemeru EÚ-27 v regióne Severoistocen a Poloski (v bývalej Juhoslovanskej republike Macedónsko) do 76 % v regióne Istarska zupanija (Chorvátsko), pričom región hlavného mesta Chorvátska Grad Zagreb zaznamenal oveľa vyššiu hodnotu nad týmto rozmedzím, a to 109 %. HDP na obyvateľa v každom regióne na úrovni NUTS 2 ako percentuálny podiel priemeru EÚ-27.

Na základe získaných údajov môžeme povedať, že aj napriek nastolenej politike Európskej únie, ktorá je zameraná aj na znižovanie rozdielov medzi jednotlivými regiónmi, sa rozdiely medzi jednotlivými regiónmi prehĺbujú, alebo znižujú len pomalým tempom. Disparity predstavujú nadmerné a neopodstatnené medziregionálne rozdiely a spomaľujú rozvoj a rast ich ekonomiky. Sú faktorom, ktorý znižujú konkurencieschopnosť ekonomiky daných regiónov v našom prípade na úrovni NUTS III a tým aj znižujú atraktivitu daného

územia. Na sledovanej úrovni však 6 z 8 regiónov Slovenska podľa grafu č. 1 patrí do zaostalých regiónov EÚ, pretože sa nachádzajú pod stanovenou hranicou 75 % HDP prepočítaného na obyvateľa priemeru EÚ – 27.

Graf č.1 HDP v prepočte na priemeru HDP EÚ-27 (v %)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa www.izn.sk

Podľa EUROSTATU je tendencia vývoja disparít nasledujúca: v 19 krajinách Európskej únie sa disparity prehľbujú, stagnujú v jednej krajine a to v Portugalsku, redukcia disparít je zaznamenaná v Belgicku, Grécku, Taliansku a Rakúsku.

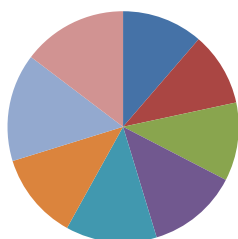
2.1 Komparácia regiónov Slovenska na úrovni NUTS III

Celkovo sa na našom území na úrovni NUTS III nachádza 8 samosprávnych krajov, ktoré podliehajú zákonu č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch) a sú to: Bratislavský kraj, Trnavský kraj, Trenčiansky kraj, Nitriansky kraj, Žilinský kraj, Banskobystrický kraj, Prešovský kraj a Košický kraj. Pre našu prácu sme si vybrali úroveň členenia krajiny na úrovni NUTS III, prostredníctvom ktorého budeme jednotlivé samosprávne kraje porovnávať.

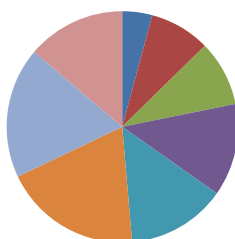
Na porovnanie sme vybrali sociálne, demografické a makroekonomické charakteristiky v období rokov 2008 až 2013, ktoré predstavujú najnovšie údaje, ktoré nám Slovenský

štatistický úrad poskytuje. Avšak niektoré údaje neboli za rok 2013 ešte zaktualizované, vtedy sme rozpätie sledovaných rokov upravili na 2008 až 2012 alebo dokonca 2011. V roku 2012 bolo na Slovensku 5 411 tisíc obyvateľov.

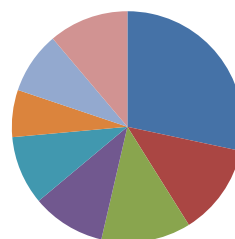
Graf č. 2 Počet obyvateľov samosprávnych krajov v tis.

Graf č. 3 Rozloha samosprávnych krajov v km²

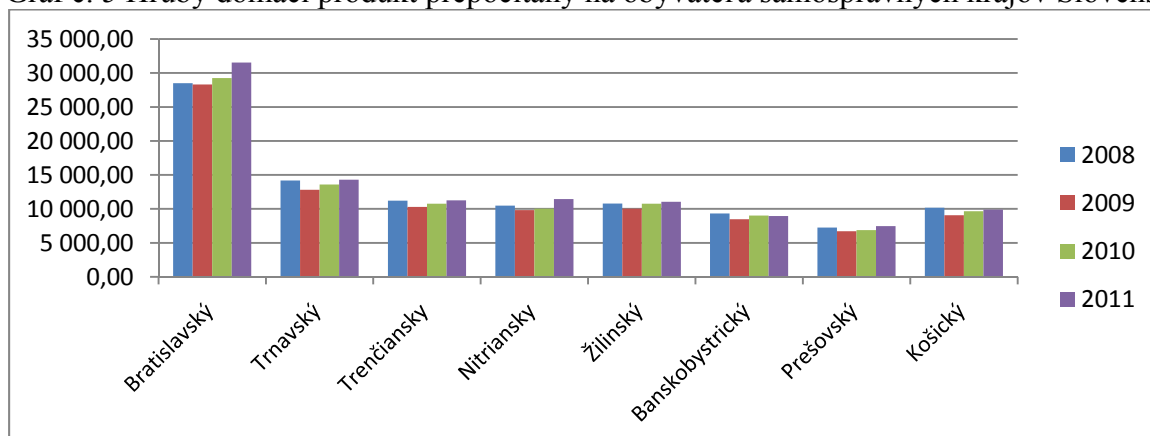
Graf č. 4 Hustota obyvateľov samosprávnych krajov na 1 km²

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR 2012

Ako môžeme vidieť v Grafe č. 2, tak najviac obyvateľov má Prešovský kraj a najmenej Trnavský kraj. Aj keď má Prešovský kraj najviac obyvateľov, hustota zaľudnenia je druhá najnižšia, nižšiu hustotu zaľudnenia má len Banskobystrický kraj a to vo výške 91,1 obyvateľov na km². Najvyššiu hustotu zaľudnenia má Bratislavský kraj a to vo výške 298,5 a to pri podstatne vysokom počte obyvateľov. O najväčšej rozlohe hovoríme pri Banskobystrickom kraji, ktorá predstavuje 9454 km², oproti najmensej rozlohe Bratislavského kraja s 2053 km².

Graf č. 5 Hrubý domáci produkt prepočítaný na obyvateľa samosprávnych krajov Slovenska

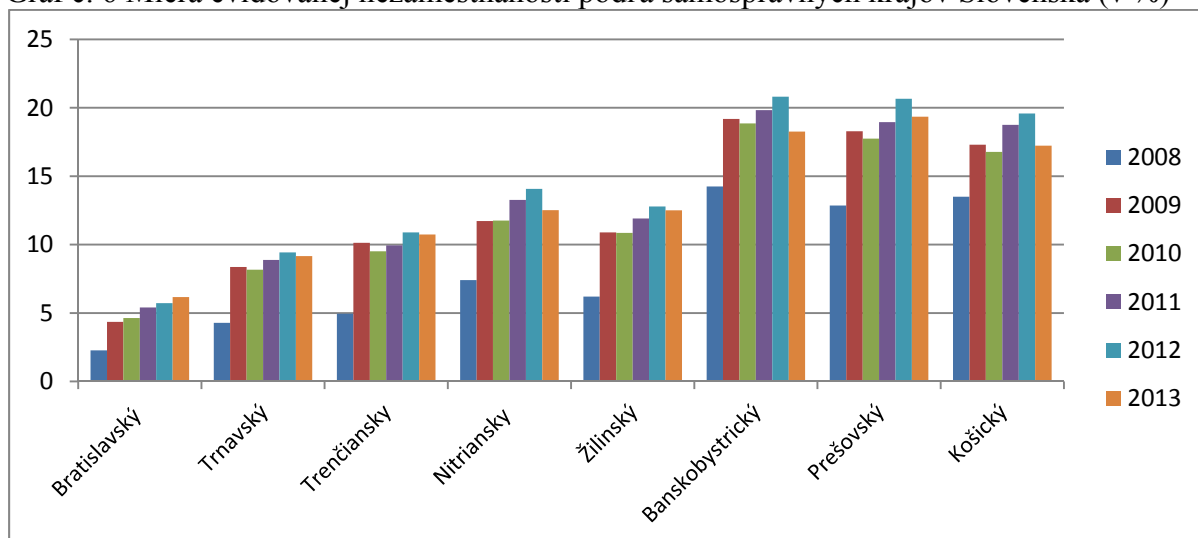
Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR 2008-2011

V grafe č. 5 môžeme v rámci komparácie vidieť výrazný rozdiel medzi Bratislavským krajom a ostatnými krajmi Slovenska, čím môžeme jednoznačne povedať, že ani jeden

z regiónov nedokáže dosahovať takú výšku HDP na obyvateľa ako Bratislavský kraj a daný podiel HDP sa výrazne nezmenil za celé sledované obdobie. Vidíme, že všetky regióny, okrem Bratislavského a Trnavského, sa nachádzajú pod priemerom HDP na obyvateľa celej Európskej únie. Ak porovnávame ostatné regióny okrem Bratislavského, tak najlepšie je na tom Trnavský región, ktorý dosahuje najvyššiu hodnotu v roku v roku 2011 a to 14 291 eur HDP na obyvateľa. Najhoršie je na tom Prešovský región a to v roku 2009 s výškou 6 700 eur HDP na obyvateľa. Práve v roku 2009 oproti roku 2008 nerástol žiaden región, čo bolo spôsobené pravdepodobne začiatkom krízy, od tohto roku sa vyvíjali regióny rôzne.

Graf č. 6 zachytáva mieru evidovanej nezamestnanosti jednotlivých samosprávnych krajov na Slovensku vyjadrenú v %. Miera nezamestnanosti je taktiež ukazovateľom, ktorý je sledovaný v rámci hodnotenia regionálnych disparít. Nezamestnanosť nie je len ekonomickým faktorom, ale taktiež sociálnym a psychologickým faktorom, ktoré ekonomiku ovplyvňujú negatívne. Po nástupe krízy na Slovensku sa stala nezamestnanosť ešte väčším problémom, pretože v posledných rokoch dosahuje vysoké hodnoty, čím sa rozdiely medzi jednotlivými regiónmi ešte viac prehĺbujú. Nastáva teda nerovnováha medzi dopytom a ponukou, čo je spôsobené či už spomínanou krízou, alebo nedostatočnou kvalifikáciou a vzdelaním obyvateľstva alebo odlivom pracovnej sily do iných regiónov, či už v rámci Slovenska alebo celej Európy, kde motiváciou je vyššia kvalita života a vyššie mzdy oproti danému regiónu.

Graf č. 6 Miera evidovanej nezamestnanosti podľa samosprávnych krajov Slovenska (v %)

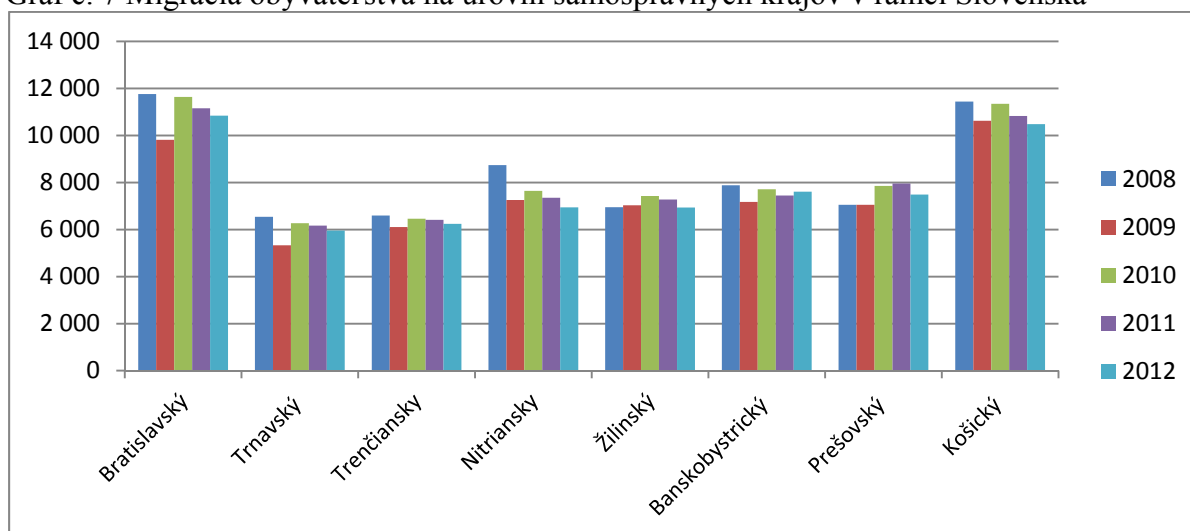
Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR 2008-2013

Najlepšiu pozíciu si drží práve Bratislavský kraj, kde môžeme jednoznačne vidieť, že nie je súčasťou zaostalých regiónov Slovenska. Avšak do roku 2013 aj v Bratislavskom kraji

stále evidovaná nezamestnanosť stúpa, kde v roku 2008, teda v predkrízovom období, dosahovala výšku 2,27 % a v roku 2013 to už bolo 6,17 % čo predstavuje nárast za sledované obdobie o 3,9 percentuálneho bodu teda nárast o 171,8 %. Najhoršie je na tom Prešovský kraj, ktorého nezamestnanosť dosahuje v roku 2013 19,35 %, čo však nie je jeho najvyššia evidovaná nezamestnanosť, tá bola v roku 2012, kedy dosahovala 20,66 %. V tomto roku to však nebola najvyššia evidovaná nezamestnanosť, tá bola vyčíslená v Banskobystrickom kraji, kde dosahovala výšku neskutočných 20,81 %, čo je v danom roku oproti Bratislavskému kraju viac o 15,09 percentuálneho bodu. Na základe údajov môžeme povedať, že Banskobystrický, Prešovský a Košický kraj sa najviac vzdávajú ostatným regiónom Slovenska, čo spôsobuje zvyšovanie tempa rastu prehlbovania rozdielov medzi jednotlivými krajinami.

Nasledujúci graf. č. 7 Migrácia obyvateľstva na úrovni samosprávnych krajov v rámci Slovenska nám ukazuje vývoj v jednotlivých krajinách Slovenska. Najvyššiu migráciu obyvateľstva zaznamenávame v Bratislavskom a Košickom kraji. Najväčším lákadlom pre migráciu obyvateľstva je práve Bratislavský kraj, ktorý je pre obyvateľov Slovenska atraktívny práve kvôli nízkej nezamestnanosti a teda vysokým pracovným možnostiam a zároveň kvalitnejšej infraštruktúre a kvalitnejším poskytovaním služieb. Migrácia obyvateľstva v jednotlivých regiónoch krajiny dosahovala najnižšie hodnoty v roku 2009, čo mohlo byť spôsobené práve začiatkom krízy.

Graf č. 7 Migrácia obyvateľstva na úrovni samosprávnych krajov v rámci Slovenska

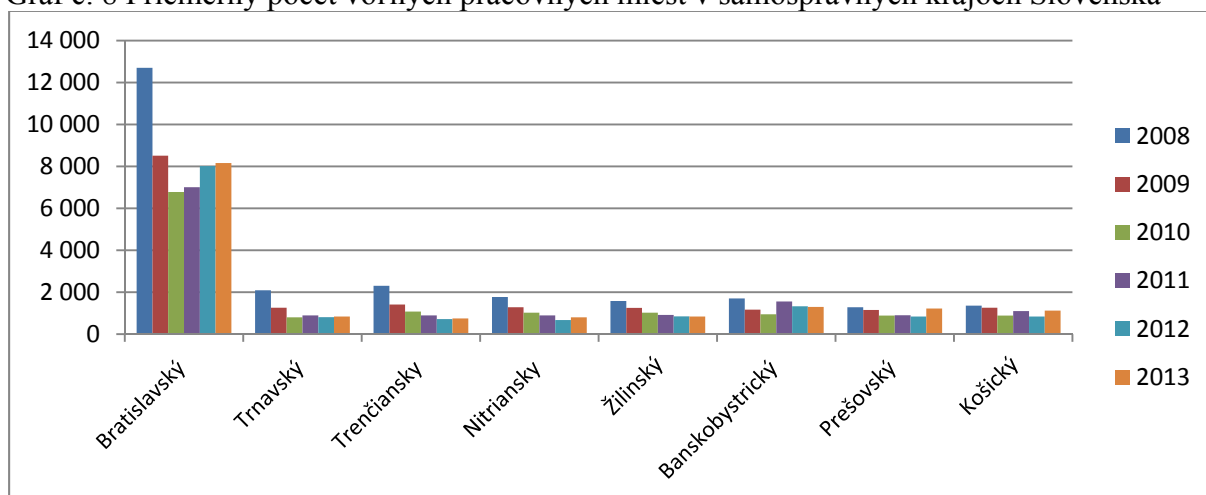

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR 2008-2012

Ako môžeme vidieť v grafe č. 8, tak počet voľných pracovných miest je výrazne najvyšší v Bratislavskom kraji, kde sme podľa predošlých údajov zaznamenali najnižšiu

nezamestnanosť a zároveň najvyšší príliv obyvateľov. Preto môžeme dané pracovné ponuky považovať za vysoký motivátor pre obyvateľov Slovenska z iných regiónov. V danom kraji však po príchode krízy nastal značný pokles, kedy ponuka pracovných miest klesla o 4 186 čo predstavuje 33 %. Najnižšia ponuka pracovných miest bola v roku 2008 v Prešovskom kraji, avšak nastal podstatný zvrat, kedy v roku 2013 dosahovala 3 najvyššiu ponuku pracovných miest. Podstatný pokles zaznamenali kraje Trnavský, Trenčiansky, Nitriansky a Žilinský, ktoré v roku 2008 obsadzovali prvé priečky, avšak aj napriek tomu dosahujú najnižšiu evidovanú nezamestnanosť v rámci zaostalých regiónov. V roku 2013 je najnižšia ponuka pracovných miest v Trenčianskom kraji, ktorá dosahuje výšku len 751 voľných pracovných miest.

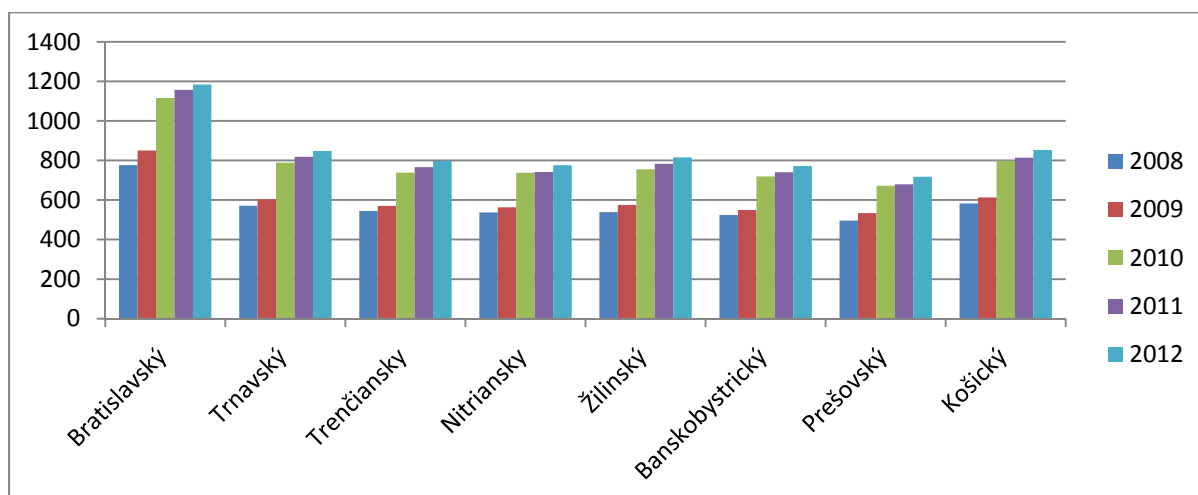
Graf č. 8 Priemerný počet voľných pracovných miest v samosprávnych krajoch Slovenska

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR 2008-2013

Ďalším významným ukazovateľom rozdielnosti rozvoja jednotlivých regiónov Slovenska na úrovni NUTS III je priemerná čistá mesačná mzda, ktorú nám zobrazuje graf č. 9. Aj tu môžeme sledovať dominantné postavenie Bratislavského regiónu, kde ako jediný prekročil v roku 2013 hranicu 1000 eur. Výška priemernej čistej nominálnej mesačnej mzdy predstavuje 1184 eur, čo predstavuje o 28 % vyššiu mzdu, než je mzda v Košickom kraji, ktorá je druhá najvyššia. Rozdiely medzi ostatnými kraji sú v porovnaní s týmto rozdielom minimálne, mzdy sa veľmi približujú. Najväčší nárast mzdy nastal taktiež v Bratislavskom kraji, kde v roku 2008 predstavovala mzda 777 eur, kde nastal podstatný nárast o 52 % počas sledovaného obdobia. Môžeme však zhodnotiť, že každým rokom mzdy v jednotlivých regiónoch rastli. Znova sa nám potvrdilo, že ostatné regióny podstatne zaostávajú za Bratislavským krajom a aj podľa tohto ukazovateľa pozorujeme, že zaradenie daných krajov do zaostalých, je opodstatnené.

Graf č. 9 Priemerná čistá mesačná nominálna mzda samosprávnych krajov Slovenska (v Eur)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR 2008-2012

3. Budúcnosť zaostalých regiónov Slovenska na úrovni NUTS III

Na základe získaných údajov v priamej komparácii medzi sebou sme zistili, že na úrovni NUTS III na Slovensku je 6 z 8 regiónov zaostalých. Regiónmi, ktoré nepatria do tejto skupiny Bratislavský kraj a Trnavský kraj a to najmä podľa ukazovateľa HDP (napr. aj kvôli koncentrácii automobilového priemyslu), na základe ktorého je táto klasifikácia uplatňovaná aj v Európskej únii. Budúcnosť ostatných regiónov závisí od mnohých vonkajších ukazovateľov ale taktiež od lokálnych vlastností, ktorými kraje disponujú a akým spôsobom ich dokážu využiť, čo stručne naznačíme v nasledujúcom texte. Údaje sme spracovali na základe Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja, podľa ktorých sme vytýčili ich najväčší potenciál.

Trenčiansky kraj má mnoho príležitostí na to, aby sa znižoval rozdiel medzi ním a Bratislavským krajom a aby v budúcnosti postúpil a nepatril medzi zaostané regióny. Tento región je charakteristický najmä svojou mnohoovetvovosťou. Najväčší potenciál má v poľnohospodárstve, lesnom a vodnom hospodárstve, doprave, stavebníctve a cestovnom ruchu. Má veľmi výhodnú polohu a s čím súvisí aj naviazanosť na európske trhy. Najvýznamnejším by však mohlo byť práve poľnohospodárstvo, pretože poľnohospodárska pôda zaberá dve pätiny územia Slovenska a má rôznorodé pestovateľské podmienky. Hovoríme najmä o produkcii jačmeňa, cukrovej repy a pšenice taktiež ovocie a pestovanie chmeľu. Vyššie polohy sú využívané najmä na chov hovädzieho dobytku. Práve do tejto sféry by mal daný kraj investovať a založiť si na ňom tradíciu, prostredníctvom sietí, ktoré si vybudoval do Európy, by nemal daný región problém exportovať dané produkty, poprípade ich predáť na slovenských trhoch. Do tejto sféry plynú aj dotácie prostredníctvom Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, kde hovoríme o dotácii v poľnohospodárskej prvovýrobe, v spracovaní poľnohospodárskeho výrobku, v rybnom hospodárstve a v lesnom hospodárstve. V súčasnosti sa čím ďalej tým viac poľnohospodárov stráca, pretože nedokážu svoje produkty presadiť, poprípade ich ešte stále ovplyvňuje kríza alebo počasie. Tento región by však mohol získať pevné a prvé postavenie v tejto sfére, pretože aj teraz tu dokáže dominovať.

Nitriansky kraj je špecifický aj priemyselným odvetvím, ktoré je rozhodujúcim odvetvím ekonomického a sociálneho rastu kraja. Kraj je naviazaný na zdroje a preto je potrebné zefektívniť ich využívanie. Je potrebné posilniť výrobu elektrických strojov a prístrojov, pretože Nitriansky kraj je dominantným zamestnávateľom práve v tejto sfére. Najlepšia situácia je v okrese Nitra, čo je aj vidina budúcnosti avšak je potrebné posilniť okresy ako

napríklad Šaľa a Zlaté Moravce, ktoré sú na poslednej priečke. Keďže tu existuje množstvo podnikov, ktoré majú zahraničnú majetkovú účasť a aj v súvislosti výroby elektrických strojov a prístrojov, je potrebné posilniť ich postavenie, aby boli prilákané ďalšie zahraničné investície a ďalší zahraniční zamestnávateľia. Je možné im poskytnúť rôzne úľavy vo forme oslobodenia od platenia niektorých miestnych daní alebo im poskytnúť vhodné priestory na svoje podnikanie. Priemyselnými odvetviami, ktoré je potrebné posilniť sú výroba elektrických a optických zariadení, výroba kovov a kovových výrobkov a potravinársky priemysel, pretože má veľmi dobrý základ pre tento rozvoj a preto je potrebné ho využiť. Poľnohospodársky fond predstavuje 74 % výmery, čo je najvyššia hodnota na Slovensku, preto je potrebné sa chytiť tejto príležitosti, avšak je nutná podpora aj zo strany štátu ako sme už spomínali pri Trenčianskom kraji. Najvyšší podiel z poľnohospodárskeho fondu má Šaľa, Nové Zámky, Komárno a Nitra.

Žilinský kraj je orientovaný na rozvojovú stratégiu. Snaží sa reflektovať prebiehajúce globálne a modernizačné trendy. Snaží sa v súťaži s regiónmi nie len Slovenska uspieť a zvyšovať tým svoju konkurencieschopnosť. Tento budúci moderný región je zameraný najmä na rastúci vplyv vedy, techniky a vzdelávania. Snaží sa práve na základe týchto sfér definovať svoje ciele a priority. Je to špecifický región, kde aj zameranie škôl súvisí práve s týmito oblasťami. Región môže na základe tohto silnieť a zlepšiť si svoje postavenie, keďže práve do týchto oblastí môže plynúť podpora EÚ. Ak región disponuje pre Slovensko takýmto moderným prístupom, môže mať veľkú budúcnosť, pretože sa dokáže rýchlo prispôbovať podmienkam a môže sa stať jedinečným. Tento prístup sa dá aplikovať do všetkých oblastí života a rozvoja spoločnosti, tým pádom by región neuspel len v jednej oblasti, ale mohol by napredovať vo všetkých. Jeho najväčší potenciál vidíme práve v tomto, pretože sám región už robí kroky, aby jeho spoločnosť bola informatizovaná, vzdelaná a zvyšovala sa tým kvalita ich života aj prostredníctvom vedy a výskumu.

Prešovský kraj by mohol byť známy využívaním svojich obnoviteľných zdrojov, a pri tomto kraji hovoríme o ekologickej stránke. Aj v súčasnosti potrebuje ľudstvo pre uspokojovanie potrieb energií, lenže nároky ľudí sa neustále zvyšujú. Jednou z možností je vytvorenie energického mixu, pretože každý zdroj má svoje výhody aj nevýhody. Keďže Slovensko nakupuje viac ako 90 % energií mimo EÚ, môže sa tento kraj orientovať práve týmto smerom. V Prešovskom kraji sa nachádza agentúra Centrum plánovania prírodných a energetických zdrojov, ktorej úlohou je podporovať a selektovať nástroje, ktoré znižujú negatívny dopad na životné prostredie, kam patrí aj využívanie obnoviteľných zdrojov. Hovoríme najmä o zdrojoch ako je biomasa, voda, geotermálna energia, slnečná energia

a veterná energia. Keďže ide o ekologickú budúcnosť, tieto sféry sú podporované z EÚ a preto je cesta týmto smerom o čosi ľahšia. Daný kraj je bohatý taktiež na termálne pramene, ktoré súvisia s využívaním zdrojov a presadením sa daného kraja aj touto formou. Pramene majú liečivý, regeneračný charakter, prostredníctvom tejto kombinácie by sa stal Prešovský kraj tzv. zdravým regiónom.

Košický kraj je charakteristický aj svojou nedostupnosťou. Svoj potenciál, ktorý už má či už v oblasti cestovného ruchu alebo priemyslu, by mohol rozvíjať prostredníctvom infraštruktúry a najmä cestnej dopravy, ktorej rozvoj je naďalej odkladaný. Ak by boli vybudované tieto siete, Košický kraj by si veľmi posilnil svoje postavenie a dokázal by sa rozvíjať o mnoho rýchlejšie než v súčasnosti. Prostredníctvom budovania dopravy by si zabezpečili príliv investícií a to nie len z vnútra štátu, ale taktiež hovoríme o zahraničných investíciách (výnimkou je mesto Košice). Je preto potrebné odstrániť prekážky, kvôli ktorým je tento rozvoj odkladaný a využiť podporu EÚ, ktorá sa ponúka. Nie je už potrebné vynakladať ďalšie financie na budovanie projektu, pretože ten je už istý čas vybudovaný, je len potrebné ho dotiahnuť dokonca. Región si je vedomý svojej obrovskej nevýhody, ktorá sa však touto cestou môže stať minulosťou.

Banskobystrický kraj má rozdielne rozvinuté okresy, preto nemôžeme hovoriť o jednotnosti tohto kraja. Veľmi dôležitými sférami, ktoré sú už teraz silné a prostredníctvom ich podpory by mohli získať svoje prvenstvo a tým zvýšiť HDP tohto kraja sú hutníctvo železa a hliníka, strojársky priemysel a neposledne drevospracujúci priemysel. Podpora podnikov v Breznianskom okrese a to najmä podniku Železiarne Podbrezová, a. s., ktorý už nie je len podnikom, ktorý je aktívny na Slovensku, ale aj v zahraničí. Je významným zamestnávateľom v danej veľmi zaostalej oblasti regiónu. Podpora by mohla smerovať od zníženia ceny energií a vybudovania infraštruktúry, najmä cestnej a železničnej dopravy. Tá bola síce rozvíjaná, ale to najmä v smere na Bratislavský kraj, ostatné prístupné trasy sú stále zdĺhavé a tým je región málo prístupný. Ďalšou možnosťou je podpora drevospracujúceho priemyslu. Hovoríme aj o ťažbe dreva, ktorá je špecifická najmä pre sever kraja. Hospodárske lesy tvoria viac ako 76 %. Túto sféru je možné podporovať zo strany štátu, popřípade samosprávy. Je pravdou, že tento priemysel zaťažuje cesty, ale je možné im poskytnúť určité úľavy popřípade minimálne propagáciu daného kraja v tejto sfére. Prostredníctvom ťažby a spracovania dreva môžeme hovoriť aj o využívaní tohto obnoviteľného zdroja a to prostredníctvom biomasy. V niektorých oblastiach regiónu už funguje vykurovanie prostredníctvom tohto produktu, ktorý si daná oblasť dokáže vo viacerých prípadoch

spracovať sama a má dostatočné zdroje na danú činnosť. Hovoríme o ekologickej budúcnosti kam smeruje aj podpora nie len zo strany štátu ale taktiež zo strany Európskej únie.

Tu sme sa zamerali najmä na zvýšenie zamestnanosti marginalizovaných skupín v okrese Brezno, kde žijem. V nasledujúcej časti si rozoberieme nezamestnanosť práve v tejto oblasti a budeme sa snažiť poskytnúť čiastočné riešenie tohto problému. Tabuľka č. 2 nám ukazuje vývoj počtu nezamestnaných v okrese Brezno za obdobie od roku 2008. Vidíme, že s nástupom krízy prudko stúpila nezamestnanosť a stúpala až do roku 2013. Svoju najvyššiu hodnotu dosiahla v roku 2012 tak ako pri ženách, tak aj pri mužoch. V roku 2013 vcelku značne poklesla. Taktiež sledujeme, že ženy sú na tom horšie než muži. Ich nezamestnanosť dosiahla v roku 2012 výšku 20,87 %.

Tabuľka 2 Vývoj počtu nezamestnaných v okrese Brezno (v %)

Nezamestnaní/Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Muži	8,94	17,31	16,13	17,08	17,73	14,59
Ženy	14,44	19,68	20,43	20,05	20,87	17,59
Spolu	11,35	18,36	18,00	18,41	19,15	15,97

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR 2008-2012

Vzhľadom na uvedenú situáciu a v snahe riešiť vysoké rozdiely v regionálnej zamestnanosti a nezamestnanosti vláda Slovenskej republiky od októbra 2006 do októbra 2008 prijala 5 uznesení k riešeniu sociálno-ekonomickej situácie vo vybraných okresoch: uznesenie vlády č. 816/2006 k informácii o sociálno-ekonomickej situácii v okrese Rožňava, uznesenie vlády č.804/2007 k analýze sociálno-ekonomickej situácie okresu Rimavská Sobota a návrhom na zlepšenie v sociálnej, hospodárskej a kultúrnej oblasti, uznesenie vlády č.103/2008 k analýze sociálno-ekonomickej situácie v okrese Brezno a návrhom na zlepšenie v sociálnej a hospodárskej oblasti, znesenie 173/2008 k analýze sociálno-ekonomickej situácie okresov Humenné, Medzilaborce, Snina a návrhom na zlepšenie v sociálnej a hospodárskej oblasti a uznesenie č. 706/2008 k analýze sociálno-ekonomickej situácie okresu Spišská Nová Ves a návrhom na zlepšenie v sociálnej a hospodárskej oblasti. V štyroch z uvedených piatich uznesení vlády bola ministerke práce, sociálnych vecí a rodiny v rámci riešenia dlhodobej nezamestnanosti vrátane nezamestnanosti príslušníkov marginalizovaných komunít uložená úloha „vytvoriť podmienky pre vznik a sieťovanie sociálnych podnikov. Treba zdôrazniť, že ide o súbor opatrení zameraných na postupné približovanie k trhu práce dlhodobo nezamestnaných alebo inak znevýhodnených osôb, často bez pracovných návykov, s nedokončených základným vzdelaním, s nízkou

kvalifikáciou, bez predchádzajúceho získania či obnovenia zručností, ktorí nemali nikdy zamestnanie a ktorí nielenže nikdy nenadobudli pracovné návyky, ale u ktorých absentujú aj základné sociálne návyky vrátane osobnej hygieny, resp. ktorí po rokoch nepracovania (nečinnosti) stratili akékoľvek pracovné a sociálne návyky.

S týmito cieľovými skupinami je preto potrebné začať pracovať začínajúcou resocializáciou na nadobudnutie osobných hygienických návykov, sociálnych návykov a zručností, zručností na osvojenie si sociálnych a pracovných návykov, osobitný prístup pri sprostredkovaní a naučení ich pracovným návykom. Preto ide prevažne o individuálnu prácu s nimi, ktorá je časovo i finančne náročná. Po úspešnom začlenení na trh práce príslušníci tieto skupiny získajú prostriedky na svoje zabezpečenie a na zabezpečenie svojej rodiny vlastným pracovným príjmom, platia odvody na sociálne poistenie a na zdravotné poistenie a nie je potrebné vynakladať na nich finančné prostriedky štátneho rozpočtu na dávku v hmotnej núdzi a príspevky k tejto dávke a na prípadné ďalšie plnenia financované z verejných zdrojov.

Podľa môjho názoru je možné riešiť nezamestnanosť aj prostredníctvom vytvárania sociálnych podnikov a to podľa predpisu č. 139/2008 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Sociálne podniky, ktoré vznikajú na základe projektov, sú prioritne zameriavané na vykonávanie aktivít sociálnej inklúzie a na začleňovanie dlhodobo nezamestnaných na trhu práce. Cieľové skupiny, ktoré boli a budú zapojené do sociálnych podnikov, neboli zvolené náhodne. Hovoríme o situácii, kedy na slovenskom trhu práce nastala situácia, kedy na jednej strane bol zamestnávaný dostatok pracovníkov vo vybraných profesiách, ale zároveň na druhej strane bola zaznamenaná jedna z najvyšších mier nezamestnanosti dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie. Toto bol veľký problém, pretože orgány Európskej únie to považovali za negatívum a ukladali nám osobitné odporúčenia na riešenie dlhodobej nezamestnanosti.

Podľa môjho názoru by mali dané projekty hlavne nájsť efektívny mechanizmus pre fungovanie týchto podnikov, zvyšovať zamestnanosť a zamestnateľnosť v okrese prostredníctvom vytvárania pracovných miest, znižovať a predchádzať sociálnej inklúzii, účastníci projektu by mali byť automaticky umiestňovaní na otvorený trh práce, vzdelávanie by malo byť zamerané na zlepšenie zručností a dlhodobé udržanie zamestnancov a manažérov, je možná podpora Corporate social responsibility v sociálnych podnikoch

a nakoniec zlepšiť prístup k zamestnaniu a to podporou vytvárania sociálnych podnikov vo väzbe na potreby regionálnych trhov práce a vo väzbe na ponuku na regionálnych trhoch.

Ďalším cieľom vybudovania sociálnych podnikov, ktoré by slúžili na podporu nezamestnanosti je nadobúdanie a obnovovanie sociálnych návykov, keďže sa špecializujeme na marginálne skupiny, ktorými najmä v Breznianskom okrese sú Rómovia. K tomu zároveň patrí aj zvyšovanie základných pracovných návykov a zručností. Mali by byť vytvárané siete sociálnych podnikov a partnerstiev, ktoré by zvyšovali zamestnanosť a hlavne sa snažili začleniť dané marginalizované skupiny do zamestnania. Je potrebné vložiť investičný a neinvestičný majetok pre tvorbu sociálnych podnikov, ktoré dokážu svojou existenciou takto významne ovplyvniť zamestnanosť a marginalizované skupiny v regióne. Vytvorenie daných sociálnych podnikov taktiež poskytne nové pracovné miesta, čím sa taktiež rieši problém nezamestnanosti v danom regióne. Je potrebné neustále monitorovať počet pracovných miest, nezamestnaných a taktiež uchádzačov o prácu.

Avšak niektoré projekty už boli zamerané práve aj na sociálne podniky, prostredníctvom ktorých chceli odstrániť marginalizované skupiny, alebo ich minimalizovať. Často sa stávalo, že finančné prostriedky, ktoré získavali na zaškolovanie obyvateľov v rôznych oblastiach, použili v skutočnosti na niečo iné. Ľudia sa naozaj školenia nezúčastnili, ale finančné prostriedky si daný podnik pripísal. Taktiež prostredníctvom sociálnych podnikov boli zvýhodňované firmy vo verejnom obstarávaní, ktoré by v skutočnosti verejné obstarávanie nevyhrali. Taktiež nastala situácia, kedy sa do viacerých rovnakých verejných obstarávaní zapojilo viac sociálnych podnikov a v každej verejnej súťaži vyhral iný, čo je v praxi takmer nemožné. Môžeme povedať, že v sociálnych podnikoch neexistuje dostatočná kontrola, ktorá by dokázala odhaliť podvodné správanie sa týchto podnikov. Ďalším riešením je podpora sociálneho podniku len pri začiatku, pri jeho rozbehu a nie počas celého pôsobenia ako to bolo predtým. Je potrebné zabezpečiť, aby produkovali to, čo samotný zamestnanci potrebujú a o čo je v danej lokalite záujem. To čo by nebolo spotrebované, by nebolo dotované zo štátu ako predtým, ale poskytnuté zamestnancom s veľkou zľavou, kedy by zamestnanci získali pracovné návyky. Ďalšou dôležitou podmienkou je zvýšenie konkurencieschopnosti krajiny.

Záver

Na základe podrobenia analýze regiónov na úrovni NUTS III prostredníctvom makroekonomických, sociálnych a demografických ukazovateľov sme vytýčili jednotlivé periférne regióny, ktorými sa stalo 6 z 8 regiónov Slovenska. Avšak až 326 z 1100 regiónov z krajín Európskej únie patrí medzi zaostalé regióny. Na Slovensku je to Trenčiansky, Nitriansky, Žilinský, Banskobystrický, Prešovský a Košický kraj. Dané regióny podstatne zaostávajú za Bratislavským a Trnavským krajom, čo sme mohli vidieť vo vybraných ukazovateľoch.

Regióny sme porovnali prostredníctvom obyvateľstva, veľkosti, podielu HDP, nezamestnanosti, voľných pracovných miest a výšky priemernej mzdy. Mohli sme vidieť podstatné rozdiely najmä medzi rozvojovými regiónmi a zaostalými, kde môžeme povedať, že v rámci každého ukazovateľa sa nám potvrdilo dané zaradenie regiónu.

Na konci sme načrtli budúcnosť vyšších územných celkov Slovenska a vytýčili sme ich najväčší potenciál, prostredníctvom ktorého je možné napredovať do budúcnosti a tým zvýšiť svoj rozvoj a nepatriť medzi periférne regióny. Zároveň sme poskytli pohľad na vývoj nezamestnanosti v Breznianskom okrese, ktorý je súčasťou Banskobystrického kraja. Priklonili sme sa k riešeniu nezamestnanosti prostredníctvom sociálnych podnikov. Daný projekt už bol neúspešne uplatňovaný, ale prostredníctvom zmien, ktoré sme navrhli v jeho fungovaní, by mohol tento krát ovplyvniť pozitívne problém postupného znižovania nezamestnanosti a zároveň začleňovania marginalizovaných obyvateľov do zamestnania.

Použitá literatúra

1. BUČEK, M. 1992. Priestorová ekonomika. Ekonomická univerzita Bratislava, 1992. ISBN 80-225-0406-8
2. HAMALOVÁ, M., TVRDOŇ, J., ŽÁRSKA, E. Regionalistika, Inštitút pre verejnú správu, Bratislava, 1997. 103 s. ISBN 80-85327-43
3. VÝROSTOVÁ, E., Regionálna ekonomika a rozvoj. BRATISLAVA: IURA EDITION. 2010, 352 S., ISBN 978-80-8078-361-7
4. Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja
5. Zákon č. 17/1992 Zb. zákon o životnom prostredí
6. HDP prepočítané na jedného obyvateľa regiónov EÚ na úrovni NUTS III. [online]. [2014-03-26]. Dostupné na internete:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/GDP_at_regional_level/sk#Region.C3.A1lny_HDP_na_obyvate.C4.BEa
7. HDP prepočítané na jedného obyvateľa na základe priemeru regiónov EÚ-27 na úrovni NUTS III. [online]. [2014-03-26]. Dostupné na internete:
[http://www.iz.sk/en/projects/EU-indicators/gdp-per-capita-in-pps-of-eu-average-nuts-](http://www.iz.sk/en/projects/EU-indicators/gdp-per-capita-in-pps-of-eu-average-nuts-3)